

представниця жіночої статі – сприяє формуванню відчуття захищеності у власної доньки і таким чином здійснює вагомий вплив на формування гендерної ідентичності. Окрім того, постать батька (включеність у простір дитячо-батьківських стосунків) є умовою відділення дочки від матері і становлення її окремої ідентичності. Така батьківська функція може бути фрустрована матір'ю, що часто стає для батька перешкодою у встановленні адекватно близьких стосунків з дочкою

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т. Гендерна психологія : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Вид. центр «Академія», 2004. – 308 с.
2. Говорун Т. Соціалізація статі та сексуальності / Т. Говорун. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 240 с.
3. Кікінежді О. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: монографія/ О. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 400 с.
4. Кривопишина О. А. Психологічні особливості впливу позитивного образу батька на статеву самоідентифікацію дівчат / Олена Анатоліївна Кривопишина. // Нові технології навчання: наук.-метод. збірник / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2016. – №88. – С. 122–128.
5. Кубриченко Т. В. Соціокультурні аспекти жіночої гендерної соціалізації / Тетяна Вікторівна Кубриченко. // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія». № 9/1. – 2009. – №15. – С. 88–94.
6. Кубриченко Т.В. Формування гендерної ідентичності студенток педколеджу // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Педагогіка і психологія». – Вип. 10.- Дніпропетровськ: ДНУ, 2004.- № 7.- С. 15-22.
7. Левус Н. І. Особливості взаємостосунків батьків та дітей як чинник гендерної ідентичності в підлітковому віці / Н. І. Левус, Н. С. Пелих // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. - 2015. - Вип. 2(2). - С. 11-16. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhpr_2015_2\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhpr_2015_2(2)_4).
8. Стернійчук М. Ю. Психологічні особливості впливу батьківських фігур на становлення ідентичності доньки / М. Ю. Стернійчук, С. А. Литвиненко // Психологія: реальність і перспективи. - 2014. - Вип. 3. - С. 147-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prp_2014_3_47.

Налуциши А.

Науковий керівник – проф. Радчук Г.К.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

На етапі ранньої юності відбувається інтенсивний розвиток ціннісно – смислової сфери особистості, в ході якого мінливі індивідуальні інтенції узгоджуються з усталеними нормативними смислами. У цьому контексті ціннісне самовизначення старшокласників виступає контрапунктом у розвитку особистості, справляючи величезний вплив на все подальше життя людини. Тому вивчення передумов, чинників, тенденцій і закономірностей ціннісного самовизначення в ранній юності, виявлення шляхів оптимізації сенсожиттєвих пошуків старшокласників є важливим завданням сучасної психолого-педагогічної науки [1].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальному дослідженні ціннісно-смислової сфери старшокласників у зв'язку із професійним самовизначенням.

Прагнення до самовизначення, реалізації своїх можливостей, інтенцій є завжди актуальним для людини. Поняття самовизначення – одне з центральних у психології особистості. Проблема ціннісного самовизначення особистості є предметом дослідження гуманітарної, насамперед екзистенційної психології, де вона трактується з виразно суб'єктивних позицій.

Самовизначаючись щодо об'єктивно і суб'єктивно значущих аспектів дійсності, особистість реалізує свою життєву перспективу, свободу вибору і творчість в середовищі соціокультурних і діяльнісних обмежень, норм, стандартів і стереотипів [3].

Дослідженням ціннісних орієнтацій у юнацькому віці займалися А. А. Козлов, А. М. Мордовець, В.Т. Лісовський, Є. А. Подольська, З. В. Сікевич, І. А. Райгородська, І. Г. Попова, К. А. Нечаєва, Н. Є. Бондар, Н. І. Стрелянова.

У низці досліджень відмічається, що юнацький вік сензитивний для утворення ціннісної орієнтації в якості стійкої особистісної властивості, яка впливає на самовизначення учнів. Провідною у цей час є навчально-професійна діяльність, в якій реалізується готовність юнака до самовизначення і яку вважають психічним новоутворенням цього віку [4, с. 287]. Адаже юнацький вік є тим періодом життя, коли індивід стає готовим не стільки до самовизначення, скільки до життя як суб'єкт власної діяльності. Особистість переходить на якісно новий – усвідомлюваний етап становлення, відбувається її друге народження [2, с. 75]. Складається більш-менш цілісний світогляд та формується готовність до самовизначення. Юнак – це вже особистість як суб'єкт суспільних стосунків, що активно будує образ світу, спрямований у майбутнє. Завдяки віковим новоутворенням відкривається можливість обирати життєвий шлях і нести відповідальність за цей вибір.

Однією з базових діагностичних методик став запропонований Є.О.Клімовим опитувальник «Особистісна професійна перспектива» процедура роботи з яким була запозичена і істотно доповнена ціннісно – смисловими компонентами М.С.Пряжніковим. Вона дозволяє дослідити у юнаків рівень сформованості

усвідомлення своїх мотивів і цілей у майбутній професійній діяльності [5]. Учні пропонувалось дати відповіді на запитання анкети. Питання анкети значною мірою відповідають змістовно – процесійній моделі професійного самовизначення. Результати відповідей старшокласників на запитання анкети були опрацьовувані шляхом кількісного і якісного аналізу.

Результати вивчення рівня професійного самовизначення старшокласників за схемою «Особистісної професійної перспективи» наведено нижче (табл.1).

Результати оцінювання відповідей учнів подані у таблиці 1 у наступному вигляді: бали, які набрали учні певної групи за відповіді на конкретне запитання поділені на максимально можливу кількість балів, яку могли набрати члени цієї групи, відповідаючи на дане запитання, і були помножені на 100%. Було підраховано показники за кожним із 14 запитань схеми кожної із груп учнів (10-х класів, 11-х класів). Показника для графі «сума» були знайдені наступним чином: суми балів, які набрав кожен із членів певної групи за відповіді на всі запитання анкети додавали, ділили це число на кількість членів групи, ділили це число на максимально можливе для цієї графі число (20) і множили на 100%.

Таблиця 1. Результати опитування за схемою «Особистісна професійна перспектива» учнів 10-х, 11-х класів

Таблиця 1

Номер запитання	Максимальний бал за відповідь на це запитання	11 – і класи	10 – і класи	Всі учні загалом (сер.арифм)
1	2	66,69	69,70	72,69
2	2	89,58	86,36	85,87
3	1	62,50	45,45	57,09
4	2	83,33	66,68	72,78
5	1	87,5	84,84	88,56
6	2	54,17	45,45	48,76
7	2	72,92	56,06	57,99
8	1	87,50	75,76	73,31
9	1	54,17	51,51	47,45
10	1	54,17	42,42	41,09
11	1	16,67	12,12	16,26
12	1	45,83	45,45	41,54
13	2	75,00	69,70	67,12
14	1	58,33	51,51	54,39
Сума	20	67,71	59,55	61,53

Ці дані дали нам змогу порівняти між собою результати двох груп (учні 10-х класів, учні 11-х класів) за кожним із запитань.

Було виявлено, що найнижчі показники зі всіх із 14 запитань, одержали запитання № 10, 11, 12, які відповідають за уявлення про можливі зовнішні перепони на шляху до мети, про способи їх подолання і наявність системи резервних варіантів. Отже, старшокласники найменш зорієнтовані саме у цих факторах, що впливають на професійне самовизначення. Найвищі показники демонструють запитання, які відповідають за усвідомлення необхідності професійної освіти після школи і за виділення далекої професійної цілі (мрії).

Таблиця 2

Таблиця 2. Відповіді старшокласників на запитання: «У чому ви бачите зміст свого професійного життя (заради чого хочете набувати професії і працювати)?»

Ранг	Смисл, який вкладається майбутнє професійне життя	11 клас	10 клас	Σ
1	Хочу мати хороше матеріальне становище, фінансовий статок і фінансову незалежність	19	13	32
2	Хочу, щоб робота мені подобалася, і я отримував від неї задоволення	12	10	22
3	Хочу дбати про майбутню сім'ю, рідних, батьків, дітей	8	9	17
4	Хочу бути корисним людям як професіонал своєї справи	8	4	12
4	Хочу допомагати людям	6	4	10
5	Хочу досягнути успіху, поставлених цілей	6	1	7
6	Хочу побудувати кар'єру	3	3	6
6	Хочу, щоб люди (батьки) мене поважали	3	3	6
6	Хочу мати можливість поспілкуватися	6	-	6

6	Хочу самореалізуватися, стати кимось	-	5	5
7	Хочу бути самостійним	3	1	4
7	Заради самовдосконалення, у тому числі і професійного	3	1	4
7	Хочу навчати людей, дітей	3	1	4
8	Заради свого майбутнього	3	-	3
8	Хочу забезпечити свою старість	3	-	3
8	Хочу зайняти важливе місце у суспільстві	-	3	3
8	Хочу довести щось світові, людям чи собі	-	3	3
8	Заради себе самого	2	1	3
9	Хочу пізнавати нове	-	1	1
9	Хочу різноманітності, це розвага свого роду	-	1	1
9	Це сучасна професія	1	-	1
9	Хочу об'їхати весь світ	1	-	1

Результати відповідей за кожним із запитань, зокрема, за першим, «Чи варто в наш час чесно працювати? Чому?» показують, що найбільше балів набрали десятикласники, наступні – учні 11-х класів. Отже, зростаючи, старшокласники все менше цінують чесну працю, але вони зупинились у межах цінності 66-70% зі 100%. Це означає, що кожен третій одинадцятикласник припускає для себе нечесний шлях заробітку.

Отже, бачимо з таблиці 2 - перше місце старшокласники одноставно визнають за фінансовим статком і матеріальною забезпеченістю, незалежністю. Друге і третє місця займають смисли: «Хочу, щоб робота мені подобалася, і я отримував від неї задоволення» та «Хочу дбати про майбутню сім'ю, рідних, батьків, дітей». Також досить важливими є смисли: «Хочу допомагати людям» і «Хочу бути корисним людям як професіонал своєї справи». Вони близькі між собою і, якщо їх об'єднати, то вони стануть на рівні другого і третього.

Отже, старшокласники найменш зорієнтовані саме у цих факторах, що впливають на професійне самовизначення. Найвищі показники демонструють запитання, які відповідають за усвідомлення необхідності професійної освіти після школи і за виділення далекої професійної цілі (мрії).

Найважливіший смисл праці старшокласники одноставно визнають за фінансовим статком і матеріальною забезпеченістю, незалежністю. Юнакам важливо також щоб робота подобалася, вони хочуть отримувати від неї задоволення та мати можливість дбати про майбутню сім'ю, рідних, батьків, дітей.

Висновки. Отже, об'єднавши усі отримані результати можна помітити певну суперечність. З одного боку старшокласники прагнуть бути незалежними, самостійними, а з іншого – не вірять у власні сили і можливості. Вибираючи майбутню професію вони спираються на цінності самостійність, доброта і досягнення. Чим більш значущими, глибшими і усвідомленими є ці цінності для старшокласника, тим більше він готовий до професійного самовизначення і впевненіший у виборі свого професійного майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. М.С.Кон.– М., 1984. – 335с.
2. Лебедева Н.М. Базовые ценности русских на рубеже XXI века ориентаций / Н.М. Лебедева // Психологический журнал. – 2000. – Том 21. – №3. – С. 73-87.
3. Пряхникова Е.Ю. Профессиональное самоопределение преподавателей вузов / Е.Ю. Пряхникова // Вопросы психологии. – 1994. – №6. – С. 64-73.
4. Савчин М.В. Вікова психологія. Навчальний посібник. Савчин М.В., Василенко Л.П. – Дрогобич, видавнича фірма «Відродження», 2001. – 287 с.
5. Яницкий М.С. Ценностные ориентации как динамическая система / М.С. Яницкий. – Кемерово, 2000. – 204с.

Кондратюк В.

Науковий керівник – к. псих. н. Гончаровська Г. Ф.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВИШІ

В сучасних умовах, коли зростає рівень психологічної напруги, підвищується частота використання механізмів психологічного захисту. З їхньою допомогою регулюється поведінка людини, оскільки інтенсивність потреби зростає, а умови її задоволення відсутні. Механізми психологічного захисту відіграють важливу роль у визначенні суб'єктивного комфорту особистості в усіх ситуаціях напруженості, у професійній та побутовій діяльності. Дуже важливо знати про них і вміти вчасно помічати, адже вплив цих механізмів на психіку особистості дуже не однозначний.

За допомогою механізмів психологічного захисту особистість несвідомо оберігає свою психіку від травм, які можуть заподіяти їй реальні життєві ситуації, що загрожують зруйнувати Я-концепцію особистості. Але разом з тим ці механізми заважають людині усвідомлювати свої помилки щодо власних рис характеру і мотивів поведінки, що часто утруднює ефективне вирішення особистих проблем. Захисні механізми починають